

Higher special court for civil and criminal deals in particular. Constitutional-legal principles of organization and activity of higher courts of general jurisdiction should be classified on the base of analyses of different approaches in science to the principles of justice, because system of constitutional-legal principles of organization and activity of higher courts of general jurisdiction is normatively not defined, also as system of principles of justice. Author has given the meaning of principles of organization and activity of higher courts of general jurisdiction through principles of court activity, that are divided into three groups:

- 1) *general constitutional principles of justice;*
- 2) *general interspherical principles, that determine common basis of court organization and legal status of judges of courts of general jurisdiction;*
- 3) *special principles of civil, criminal and business courts activity.*

Principles, concerned by author to proposed in the article criteria of classification on the basis of norms of constitution of Ukraine, Law of Ukraine «About Court Organization and Status of Judges», other normative acts. In Particular, author included to the first group of constitutional-legal principles of organization and activities of the higher courts of general jurisdiction principle of legality of court activity, principle of justice activity only at courts, principle of direct participation of people in justice provision, principle of warranty for court protection, principle of equality to the law and court, principle of transparency and liberty of court process, principle of obligatory of court decisions. Second group includes principle of independence of court, principle of warranties to self-management of courts, principle of competitiveness of partys, principle of provision of appeal and cassation of court decision, principle of usage state language in court process. Third group of principles includes principle of provision of proof of guilt, principle of support of state prosecution at court by prosecutor

Keywords: *principles, the judiciary, the judicial system, specialized courts*

УДК 342.922

В. І. Курило, А. В. Самохін

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

На підставі аналізу чинного законодавства України в статті досліджуються проблеми та шляхи розвитку правового регулювання експертної діяльності в Україні. Актуальність статті обумовлена тим, що у фаховій літературі правове регулювання експертної діяльності традиційно розглядається переважно у контексті дослідження судової або судово-медичної експертизи. Було надано висновок, що чинним законодавством України передбачена правова регламентація таких не судових видів експертиз як: наукова і наукова технічна експертиза, екологічна експертиза, експертиза цінності документів, громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади, державна експертиза землевпорядної документації, державна експертиза з енергозбереження. Запропоновано введення в науковий обіг понять експертна діяльність та експертна послуга.

Ключові слова: *експертиза, судово-медична експертиза, експертна діяльність, експертна послуга, правове регулювання експертної діяльності в Україні.*

Постановка проблеми. Становлення України як правової держави, вдосконалення правового регулювання використання спеціальних знань з метою належного та ефективного забезпечення захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних

осіб і держави, усунення неузгодженості положень законодавства в частині проведення експертиз об'єктивно вимагають аналізу сучасного стану правового забезпечення експертної діяльності з метою його подальшого розвитку та вдосконалення.

Питання адміністративно-правового регулювання експертної діяльності розглядалася у працях вітчизняних та іноземних вчених в галузі кримінального та адміністративного права: В. Б. Авер'янова, Т. В. Авер'янової, І. А. Алієва, Л. Ю. Ароцкера, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, А. І. Вінберга, Г. Л. Грановського, В. К. Гіжевè, В. Г. Гончаренка, В. Г. Грузкової, В. І. Грязіна, І. В. Гори, Ф. М. Джавадова, Є. В. Додіна, О. В. Жгенті, А. В. Іщенко, Т. О. Коломоєць, В. О. Коновалової, В. Б. Кисельова, Н. І. Клименко, В. К. Лисиченка, О. О. Олійника, О. Р. Росінської, О. І. Рощіна, І. М. Сорочотягіна, В. Ю. Шепітька та інших.

Актуальність цієї статті обумовлена тим, що у фаховій літературі правове регулювання експертної діяльності традиційно розглядається переважно у контексті дослідження судової або судово-медичної експертизи. Зокрема, зусилля вчених спрямовані на вдосконалення нормативних приписів і криміналістичних рекомендацій щодо ефективного використання в процесі доказування в кримінальних справах спеціальних знань [1, с. 1]. Поряд з цим, здійснюються спроби наукового осмислення способів розвитку організації судово-експертної діяльності [2, с. 445]. Уточнюється сучасний категоріальний апарат у сфері адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності [3, с. 519].

Водночас, обумовлені розвитком суспільних відносин сучасні тенденції застосування спеціальних знань, мають своїм наслідком появу нових видів експертиз, висновки яких хоча і можуть використовуватися у судовому засіданні, але які вже не є судовими експертизами за своєю суттю.

Наразі експертна діяльність вийшла за межі судової експертизи, як свого часу судова експертиза вийшла за межі криміналістики [4, с. 101] і набула ознак суспільно значущої діяльності з надання публічних послуг. Правовідносини, що виникають у процесі організації і здійснення експертної діяльності, регулюються не тільки кримінально-процесуальними нормами та відповідними положеннями Закону України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. [5], а й численними положеннями нормативно-правових актів, в яких закріплені норми різних галузей права.

Метою даної статті є аналіз чинного законодавства України на предмет оцінки сучасного стану та подальшого розвитку вітчизняної джерельної бази правового забезпечення експертної діяльності, дослідження теоретичних проблем доктринального і законодавчого визначення понять експертної діяльності та експертних послуг.

Судово-експертна діяльність регламентується переважно нормами кримінально-, адміністративно-, господарсько- і цивільно-процесуального законодавства. Відповідні положення містяться, зокрема, в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі КПК) [6], Кодексі адміністративного судочинства України (далі КАС) [7], Господарському процесуальному кодексі України (далі ГПК) [8], Цивільному процесуальному кодексі України (далі ЦПК) [9].

Так, в КПК визначені: правовий статус експерта (ст. 69 КПК), підстави проведення експертизи (ст. 242 КПК), порядок залучення експерта (ст. 243 КПК), допит експерта в суді для роз'яснення висновку (ст. 346 КПК).

КАС містить такі положення спрямовані на регламентацію діяльності експерта: правовий статус експерта (ст. 66 КАС), роз'яснення прав і обов'язків експерта (ст. 131 КАС), дослідження висновку експерта (ст. 148 КАС).

ГПК має положення, спрямоване на детальну регламентацію участі судового експерта в судовому процесі (ст. 31 ГПК).

В ЦПК визначені: поняття, права та обов'язки експерта (ст. 53 ЦПК), порядок призначення експертизи (ст. 143 ЦПК), ухвала суду про призначення експертизи (ст. 144 ЦПК), обов'язкове призначення експертизи (ст. 145 ЦПК), дослідження висновку експерта (ст. 189 ЦПК).

Таким чином, в наведених нормах кримінального, адміністративного, господарського і цивільного процесуального законодавства визначаються поняття, права і обов'язки судового експерта, вказуються підстави і порядок проведення судової експертизи, зазначаються порядок дослідження висновку експерта.

Поряд з цим, норми матеріального права, спрямовані на регламентацію судово-експертної діяльності містяться, зокрема, в положеннях Закону України «Про судову експертизу» [5] та в Інструкції про проведення судово-медичної експертизи, затвердженій наказом Міністерства охорони здоров'я від 17.01.1995 р. № 6 [10].

Так, відповідно до положень ст. 10 Закону України «Про судову експертизу» судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань, а в ст. 1 цього ж Закону судова експертиза визначена як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду.

В п. 1.2. Інструкції про проведення судово-медичної експертизи зазначено, що судово-медична експертиза здійснюється на принципах законності, об'єктивності, повноти дослідження та незалежності державними установами - бюро судово-медичних експертиз.

Таким чином, проведення судових експертиз регламентується численними нормами, закріпленими у нормативно-правових актах, що відносяться до процесуального і матеріального законодавства різних галузей права.

Разом з тим, вітчизняний законодавець здійснює правове регулювання і інших судово-медичних та не судових експертиз. Такими не судовими експертизами, зокрема, є: наукова і науково-технічна експертиза, екологічна експертиза, експертиза цінності документів, громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади, державна експертиза земельпорядної документації, державна експертиза з енергозбереження.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 р. [11] наукова і науково-технічна експертиза - це діяльність, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка науково-технічного рівня об'єктів експертизи і підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів.

В положеннях ст. 1 Закону України «Про екологічну експертизу» від 09.02.1995 р. [12] екологічна експертиза визначена як вид науково-практичної діяльності уповноважених державних органів, еколога-експертних формувань та об'єднань громадян, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація і дія яких може негативно впливати або впливає на стан навколишнього природного середовища, і спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки. Екологічна експертиза в Україні здійснюється в формі державної, громадської та іншої екологічної експертизи (ст. 12 Закону України «Про екологічну експертизу»).

Експертиза цінності документів як всебічне вивчення документів з метою внесення їх до Національного архівного фонду або вилучення з нього, проведення грошової оцінки документів зазначеного Фонду, віднесення їх до унікальних і

встановлення строків зберігання документів, що не підлягають внесенню до Фонду регламентується Постановою Кабінету Міністрів України «Про проведення експертизи цінності документів» від 08.08.2007 р. № 1004 [13].

Поняття громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади як складової механізму демократичного управління державою визначається в

Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976 [14].

Державна експертиза землевпорядної документації регламентується Законом України «Про державну експертизу землевпорядної документації» від 17.06.2004 р. [15] і визначається як діяльність, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка об'єктів експертизи на предмет їх відповідності вимогам законодавства, встановленим стандартам, нормам і правилам, а також підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо об'єктів експертизи.

Відповідно до Положення про державну експертизу з енергозбереження, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 15.07. 1998 р. № 1094 [16] експертиза - це система заходів щодо встановлення відповідності законодавству з питань енергозбереження, стандартам, нормам і нормативам енергозбереження виробничої діяльності підприємств, установ і організацій, проектів схем розвитку та розміщення продуктивних сил, проектів розвитку галузей суспільного виробництва.

Таким чином, аналіз наведених положень нормативно-правових актів, дає підстави дійти висновку про правову регламентації українським законодавцем таких не судових видів експертиз як: наукова і наукова технічна експертиза, екологічна експертиза, експертиза цінності документів, громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади, державна експертиза землевпорядної документації, державна експертиза з енергозбереження.

Крім того, законодавцем здійснюється регламентація правовідносин, які виникають у процесі здійснення оцінки майна, майнових прав, що належать фізичним та юридичним особам України на території України та за її межами. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. (далі Закон про оцінку майна) [17] оцінка майна і майнових прав – це процес визначення їх вартості на дату проведення оцінки за встановленою процедурою і є результатом практичної діяльності суб'єкта оціночної діяльності. В ст. 4 Закону про оцінку майна професійна оціночна діяльність визначається як діяльність оцінювачів та суб'єктів оціночної діяльності, яка полягає в організаційному, методичному та практичному забезпеченні проведення оцінки майна, розгляді та підготовці висновків щодо вартості майна.

Звідси постає питання співвідношення або тотожності судово-експертної діяльності і оціночної діяльності. Аналіз відповідних положень Закону про оцінку майна [17] і Закону України «Про судову експертизу» [5] дає підстави дійти висновку про наявність певних спільних ознак характерних як для судово-експертної діяльності, так і для оціночної діяльності.

Так, обидва види діяльності полягають у застосуванні спеціальних знань для досліджень, а дослідження повинні завершуватись обґрунтованим висновком. Обидва види діяльності здійснюються спеціальними суб'єктами – ст. 5 Закону про оцінку майна і ст. 7 Закону України «Про судову експертизу». У певних випадках судова експертиза і оцінка майна мають однакові підстави – ухвалу суду (ст. 10 Закону про оцінку майна і ст. 242 КПК). Крім того, діяльність судових експертів, пов'язана з оцінкою майна, здійснюється з урахуванням особливостей, визначених Законом про

оцінку майна (ст. 4 Закону про оцінку майна). Таким чином, оціночна діяльність має спільні ознаки із експертною діяльністю.

Поряд з цим, положення, спрямовані на правову регламентацію експертної діяльності містяться і в інших нормативно-правових актах. Так, в Законі України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 р. [18] експерти визначені як учасники виконавчого провадження (ст. 7 Закону), і зазначено, що наявність письмового висновку експерта є підставою для зняття арешту з майна (ст. 60 Закону).

В Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р. [19] експерти як особи, що надають публічні послуги прирівняні до суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення (ст. 4 Закону).

В Законі України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р. [20] посади експертів Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України і Секретаріату Кабінету Міністрів України віднесені до третьої категорії (ст. 25).

В Законі України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 р. [21] передбачено подання суб'єктом звернення документів медико-соціальної експертизи (ст. 9 Закону).

Таким чином, на підставі аналізу відповідних положень наведених нормативно-правових актів і з метою вдосконалення правового регулювання експертної діяльності видається доцільним запропонувати введення в науковий обіг поняття експертна діяльність і експертна послуга. Так, експертна діяльність являє собою діяльність уповноважених суб'єктів, що спрямована на надання експертних послуг, а експертна послуга є засноване на спеціальних знаннях надання обґрунтованого висновку стосовно об'єкта експертизи.

Висновок. На підставі дослідження відповідних положень нормативно-правових актів, спрямованих на правове регулювання організації і здійснення експертної діяльності, аналізу наведених поглядів вчених стосовно місця і ролі судової експертизи видається можливим зробити такі висновки і пропозиції:

1. Обумовлені розвитком суспільних відносин сучасні тенденції застосування спеціальних знань, мають своїм наслідком появу нових видів експертиз, які вже не є судовими експертизами за своєю суттю.

2. Експертна діяльність вийшла за межі судової експертизи і правова регламентація експертної діяльності здійснюється за допомогою численних норм, закріпленими у нормативно-правових актах процесуального і матеріального законодавства різних галузей права.

3. Чинним законодавством України передбачена правова регламентація таких не судових видів експертиз як: наукова і наукова технічна експертиза, екологічна експертиза, експертиза цінності документів, громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади, державна експертиза земельпорядної документації, державна експертиза з енергозбереження.

4. Оціночна діяльність має спільні ознаки із експертною діяльністю.

5. Видається доцільним запропонувати введення в науковий обіг понять експертна діяльність та експертна послуга: *експертна діяльність* являє собою діяльність уповноважених суб'єктів, що спрямована на надання експертних послуг, а *експертна послуга* - це засноване на спеціальних знаннях надання обґрунтованого висновку стосовно об'єкта експертизи.

Список використаної літератури

1. Гончаренко В. Г. Організаційні та правові проблеми судової експертизи в Україні / В. Г. Гончаренко // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. - № 1. – С. 1-4.
2. Романенко Л. М. Розвиток організації судово-експертної діяльності в Україні з урахуванням досвіду деяких зарубіжних країн / Л. М. Романенко // Право та

управління. – 2012. - № 1. – С. 444-452.

3. Олійник О. О. Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності: деякі теоретичні аспекти / О. О. Олійник // Форум права. – 2012. - № 2. – С. 519-523.
4. Кліменко Н. І. Загальна теорія судової експертології: поняття і місце в системі наукового пізнання / Н. І. Кліменко // Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). - 2013. – Вип. 2. – С. 101-106.
5. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 28. – Ст. 232.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. - 2012. - № 90-91.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 6 липня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2005 р. - № 35. - Ст. 446.
8. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1992 р. - № 6. - Ст. 56.
9. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2004 р. - № 40. - Ст. 492.
10. Інструкції про проведення судово-медичної експертизи : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6.
11. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10 лютого 1995 р. № 51/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 9. - Ст. 56.
12. Про екологічну експертизу : Закон України від 9 лютого 1995 р. № 45/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 8. – Ст. 54.
13. Про проведення експертизи цінності документів: постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2007 р. № 1004 // Офіційний вісник України. - 2007. - № 59. - Ст. 2346.
14. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976 // Офіційний вісник України. - 2008. - № 86. - Ст. 2889.
15. Про державну експертизу землевпорядної документації : Закон України від 17 червня 2004 р. № 18/08-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 38. – Ст. 1472.
16. Про державну експертизу з енергозбереження : постанова Кабінету Міністрів України від 15 липня 1998 р. № 1094 // Офіційний вісник України. - 1998. - № 28. - Ст. 97.
17. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2658-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 47. – Ст. 251.
18. Про виконавче провадження : Закон України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 24. – Ст. 207.
19. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 40. – Ст. 404.
20. Про державну службу : Закон України від 16 грудня 1993 р. № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 52. – Ст. 490.
21. Про адміністративні послуги : Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. - № 76. – Ст. 3067.

Стаття надійшла до редакції: 23.12.2013 р.

V. I. Kurylo, A. V. Samokhin

THE LEGAL REGULATION OF EXPERT ACTIVITY IN UKRAINE: THE PROBLEMS AND THE PROSPECTS

In the article the problems and the development of legal regulation of expert activities

in Ukraine are examined.

Issues of administrative regulation expert activity were seen in the works of local and foreign scientists in the field of administrative and criminal law: V. Averyanov, I. Aliyev, V. Bakhin, Y. Dodin and others. Actuality of this article is due to the fact that in a special literature expert legal regulation of activities traditionally considered mainly in the context of judicial investigation or forensics. Forensic activity is regulated mainly rules of criminal law, administrative law, business law, and civil procedure. In particular the relevant provisions are contained in the Criminal Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine, the Economic Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine.

The purpose of this article is to analyze the current legislation of Ukraine concerning assessment of the current state and future development of domestic sources of legal framework providing expert activity, the study of theoretical problems doctrinal and legal definitions of expert performance and expertise.

Based on the research of the relevant provisions of legal acts and exercise expertise, scientific analysis of the following views regarding the place and role of forensics seems possible to draw the following conclusions and suggestions. New types of expertise that are not judicial expertise in nature are due to the development of modern public relations trends. Expert activity went beyond forensics expert and legal regulation of activities carried out by the many rules laid down in legal acts of procedural and substantive laws of the various areas of law. The current legislation of Ukraine provides the legal regulation of non judicial kinds of expertise as scientific research and technical expertise, environmental assessment, examination of the documents, the public examination of the executive authorities, public examination of land records, state expertise on energy saving.

Evaluation activity has common features with the expert work. It seems appropriate to offer an introduction a few definitions, such as expert activity and expert services. Expert activity is an activity authorized entities, aimed at providing expert services. Expert services - it is based on special knowledge to provide informed opinion on the subject of review.

Keywords: *expertise, forensic examination, expert activities, expert service, legal regulation of expert activities in Ukraine.*

УДК 343.13

В. І. Курило, О. М. Собовий

ДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНСТИТУТУ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

В даній статті досліджується ефективність інституту дисциплінарної відповідальності за вчинення екологічного проступку. Аналізується роль та значення цього виду юридичної відповідальності у забезпеченні раціонального використання природних ресурсів. Визначається, що в діючому екологічному законодавстві слід було б більш чітко визначити роль та місце дисциплінарної відповідальності в системі інших видів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, оскільки дисциплінарна відповідальність багато в чому залежить від чіткого визначення прав та обов'язків посадових осіб і інших працівників з охорони навколишнього природного середовища. Вони мають знайти своє місце, шляхом закріплення у стандартах, положеннях, правилах, інструкціях та інших локальних актах підприємств.

Ключові слова: *екологічне правопорушення, дисциплінарне стягнення, юридична відповідальність, охорона навколишнього природного середовища.*